

Bekir Büyükarkın

TANYERİ

ÖTÜKEN

Tanyeri, sadece Fatma'nın, Döndü Kız'ın veya Gündoğdu ile Tuğrul Alp'in romanı değildir. Bugünü dünde gösteren, millet ve devlet olmanın anlamını değerlendirmeye çalışan bir eserdir.

Bir devri, XV. Yüzyılın başlarını, Türkün birbirine girdiği bir çağı, tamamen tarihî gerçekler içinde yansıtma amacı güden bu romanda, bir devletin çöküş nedenlerini izeleyeceğinizi ummaktayız.

Bu eserin hazırlanması için Orta Anadolu baştan aşağı dolaşmış, olayların geçtiği yerler incelenmiş, birçok kitap, anıt ve belge gözden geçirilmiştir.

Çubuk Ovası

ZAMAN ZAMAN kendisini bile unuttuğu oluyordu. Düşüncelerinden uzaklaşmaya, gezdiği yerleri hatırlamamaya çalışırdı.

Adının hiç önemi yoktu; “Gün” deseler de olurdu, “Gündoğdu” diye çağırırsalar da olurdu. Belki de ileride kendine başka bir ad da takardı. Aynı olaylar karşısında insanlar gün, hattâ saat farkıyla başka başka düşünür, başka başka duygulanırken onun şurada şu dağ tepesinde, bir kayanın üzerine oturup, önünden geçen tozlu yola bakmasının sebebini araştırmak neye yarardı?

Hiç de heyecanla görünmüyordu. Hattâ karar verse, bir taşa başını kor, hemen uyurdu.

Biraz ilerisinde duran kemikleri dışarı fırlamış kır atı, kendisi gibi öylesine yorgundu ki, karnını doyurmak için başını uzatıp yiyecek bir şey aramak gücünü bile bulamıyordu.

Aşağıdan, Çubuk Ovası’ndan naralar, silâh sesleri, feryatlar geliyordu. Atlar kişniyor, develer homurdanıyor, arabalar gıcırıyordu. Ayrıca bu seslere hiç de alışılmamış, kulakları tırmalayan başka yabancı sesler de karışıyordu.

Nitekim, kemikleri fırlamış, kaburgaları sayılan kır at bu yabancı sesleri duydukça kulaklarını dikiyor, yorgunluğunu unutmuşçasına kıpırdanmaya çalışıyor, kaçmak için çareler araştırıyordu.

Genç adam da bu yabancı hayvan seslerinden ürüyor, daha doğrusu nefret ediyordu.

Şimdi düşünceleri, başka türlü ona etki yapmaya başlamıştı. Buradan gitse miydi acaba? Atını, dizginlerinden yapışıp çeke çeke seslerin kulaklarını tırmaladığı şu yerden kaçsa mıydı?

Hisleri ezilmişti; yorgunluğunun üzerine bir de bezginlik yüklenmişti. O anda hevesten, hırstan tamamen uzaktı. İyice araştırılsa onu buraya bağlayan sebebin, sadece meraktan ileri gelmediği anlaşılırdı.

- Filler, dedi, Topal Timur Osmanlıya fillerle saldırıyor. Bakalım, Yıldırım Bayezid Han ne yapar?

Yanında ne bir kılıç, ne de herhangi bir silâh vardı. Sadece kuşağına küçük bir bıçak sokmuştu; meyva soymak, çubuk kesmek için!

Doğrusu, bu bıçak genç adamın işine hayli yarıyordu. Kır at bazen öylesine inat ediyordu ki, onu yerinden kıpırdatmak bile kabil olmuyordu. O zaman, yonttuğu bir çubuğu bulabildiği kadar hayvanın kabasına batırıyor, onu güçlkle yürütüyordu.

En iyisi oturduğu yerden kalkmamak, düşünmek için kendisini zorlamamak, şu boşalmış haliyle geleceği beklemektir.

Oturduğu kayaya iyice yaslandı, bir şeyler yapmaktan tamamen vazgeçip sadece zamanı gözledi. Veya gözlediğini sanıp kendi kendisini aldattı.

Yıl 1402 idi, ay Temmuz, gün 28'i tamamlamaya çalışıyordu.

Ankara kalesi bir hayli uzaktaydı. Kayalık bir tepenin üzerine oturtulmuş olan kale, şimdilik emniyette görü-

nüyordu. Şayet Osmanlı ordusu Timur ordusuna yenilirse kale muhafızı Yakup Bey ne yapacaktı acaba? Dayatır mıydı?

İki yıl evvel Timur Sivas'ı kuşattığı zaman, Yıldırım'ın büyük oğlu Süleyman Çelebi kaleyi bırakıp gitmişti. Yine de Sivashılar bir türlü teslim olmamışlardı. Buna kızan Timur, taş taş üzerine, baş baş üzerine bırakmamıştı orada!

Titredi... Hemen yorgunluğu geçti, dikleşti. Hattâ terledi.

İki yıl öncesi ve Sivas!

Şu anda gerilere gitmenin, şu anda geçmiş yaşamanın hiç de sırası değildi. Fakat küllenen hisleri canlanıyordu. Geçmişten kendisini kurtardığı anda içinde bulunduğu zamana yakalanıyordu.

Ne olacaktı? Hâlbuki gönlü dinlenmesini emretmişti. Duyguları bölünüyordu, duyguları önüne seriliyordu.

Şimdi ne kadar gayret ederse etsin eski haline bürünemeyecekti. Bir kere boşalmıştı, zamanı gelince de taşacaktı. Hâlbuki istemiyordu, hiç faydası yoktu.

Ezberlediği bazı cümleler, kelimeler vardı; bunların içinde bir takım anlamlar gizliydi. Şayet bu cümleleri sıralarsa hem hislerini külleyebilir, hem güneşin kızgınlığını unuttur, hem de gittikçe kızışan savaşın sonunu burada sabırla bekleyebilirdi.

- "Yabancılara lütûf ve merhamet göster; yiyeceklerine, içeceklerine, her türlü ihtiyaçlarına koş. Zalimlere cezalarını ver. Kötüleri temizle..."

"Sözüne sadık kal. Dünyaya sevgi besleme. Hakkın kazasına ve kaderine sabreyle..."

Olmuyordu, avunamıyordu; bu cümleler dahi onu hislerinden dilediği gibi uzaklaştıramıyordu!

Vaktin geçmesi için daha neler yapmalıydı? Kemikleri fırlamış, ecelini gözleyen kır atını okşasa mıydı birazcık?

Hani, hayvan da iyi dayanıyordu; inatçı olmalıydı! Düz yollarda görevini yapmaya çalışıyor, yokuş görünce mızıkçılığa başlıyordu.

Bir de şu cümle, şu söz vardı; bunu çok küçük yaştan beri de bilirdi:

“Eline, beline, diline, aşına, işine, eşine sahip ol!”

İşte zorluyordu kendisini; tam anlamıyla zorluyordu. Mantıktan uzaklaşıyordu.

Timur yüzellibin kişilik ordusuyla Çubuk Ovası’nı kaplamıştı. Yıldırım Bayezid Han da Osmanlı ordusunun başında Timur’a karşı çıkmıştı.

Kır atı oracıkta bırakıp Osmanlı ordusuna sokulsa mıydı acaba? Ne faydası vardı; hiç! Ne yapardı, hiç!

Hattâ Bayezid galip gelse bile yanlarına uğramazdı, gönlü çekse de gidemezdi. Öyleyse yine, bazı sözleri dile getirip avunmalıydı.

Âşık Paşa, Baba İlyas’ın torunu Âşık Paşa, devrin bilgin ve şairleri yabancı dille konuşup şiir yazdığı için, haykırmış, isyan etmişti:

“Türk diline kimse bakmaz idi,
Türlere hergiz gönül akmaz idi,
Türk dahi bilmez idi bu dilleri,
İnce yolu, ol ulu menzilleri.”

Âşık Paşa, babası Muhlis Paşa’nın da katıldığı Karaman’da toplanan bir meclisin verdiği şu karardan elbette haberdardı:

“Bundan böyle; divanda, dergâhta mecliste ve meydan-
da Türkçeden başka bir dil kullanılmayacak...”

Elbet bir gün yolu Kırşehir'e düşerdi; orada epeyce oyalanır. Âşık Paşa türbesine uğrardı. Karaman'a da giderdi.

Ne fayda; şimdi doğudan gelenler birbirine düşmüştü, birbirlerini Çubuk Ovası'nda yiyiyorlardı. Kurulmak üzere olan Türk birliği, zafer kimde kalırsa kalsın sarsılacaktı...

Timur Semerkant'tan, Karabağ'dan gelmişti. Semerkant, Anadolu'ya ne kadar da uzaktı; aylarca yürümekle bitmezdi.

Timur evvelâ Tebriz'e uğramış, sonra Avnik kalesini vurmuş, nihayet Erzurum, Sivas, Kayseri, Kırşehir üzerinden Ankara'ya varmıştı. Bu suretle Timur, Sivas'a ikinci defa uğramıştı. İkinci defa!

Yıldırım Bayezıd ise, yetmiş beş bin kişilik ordusunu İzmit ve Bursa'da topladıktan sonra Ankara'ya gelmiş. Ankara kalesine ağırlıklarını bırakmış, Timur'u aramak için Tokat'a kadar uzanmış, geri dönüp Kalecik üzerinden Ankara'da düşmanını karşılamıştı...

Savaştan evvel, senelerce iki hükümdar birbirlerine durmadan mektup yazmışlar, durmadan küfretmişlerdi.

Timur'a Tatar diyorlardı. Tatar da Türk'tü. Timur affetmezdi; yakar yıkardı. Timur Bayezıd'dan çekinmişti. Anadolu'da bir devletin gittikçe kuvvetlenmesine tahammül edememişti.

Genç adam Timur'un galip gelmesini hiç istemiyordu. Böyle bir şey olmamalı, Timur'a asla böyle bir imkân bırakılmamalıydı.

Şu boşalmış haliyle dahi geleceğin korkunçluğunu görebiliyordu. Zaten iki yıldan beri adım adım Timur'un izinden gitmişti. Haleb'e, Şam'a hattâ Semerkant'a kadar uzanmıştı. Taşkent'e varmış, batıya dönüp Buhara'da gezinmişti. Alay dağı sırtlarında bir hayli vakit geçirmiş, Horasan illerine uğramıştı:

Şu söz ne kadar da güzeldi; hepsinden güzel:

“Ey Türk; titre ve kendine dön!...”

Bu sözü dolaştığı Türk illerinde çok işitmişti. Bu cümlelerin çok daha doğudan, ana yurttan geldiğini ona söylemişlerdi.

“Ana, at, avrat!..”

Bir de bu söz miras gibi her Türk'ün kulağına, babadan oğula fisıldanırdı.

Genç adamın anası yoktu. Çok küçükken kaybetmişti. Bahsi geçen at da şu kemikleri fırlamış, gözü toprağa bakan kır at olmayacaktı. Fakat avrat?

“Aşına, işine, eşine!..”

Eş ve avrat. Yine titredi; derhal düşüncelerini başka yöne çevirdi. Evet, ne vakit kısmet olurdu bilemezdi; muhakkak Kırşehir'e, Sulucakarahöyüğe, Karaman'a hatta Konya'ya gidecekti!

Birden at sesleri duydu... Birileri bulunduğu yere doğru geliyordu. Hem de çok sür'atli yaklaşıyorlardı.

Kır at dikildi, kaçmak için etrafına bakındı. Aşağıdan bir toz bulutu kopmuştu. Vakıt tam ikindiye yaşıyordu. Güneş hızını az da olsa kaybetmişti.

Hemen ayağa kalktı, kaçacak gücü kendinde bulamayıp art ayaklarını iki yanına açarak sallanan kır atın dizginlerini kavradı. Gözleri alabildiğine irileşti.

- Savulun... Kaçılın... Komayın!..

Önünden atlılar geçti, yüzlerce atlılar; kan ter içindeydiler. Adeta çamura bulanmışlardı. Elbiseleri parçalanmış, kalkanları delinmişti!

Atlılardan bir tanesi, ona bir gürz fırlattı; omuzunu yalayıp ilerideki kayalara çarptı.

Atlılar tepeyi aşır gözden kaybolduğu zaman kır atın dizginlerini bıraktı. Gidenlerin ardından durgun, sakin, hattâ kıpırdamadan baktı. Demincekki heyecanı tamamen kaybolmuştu:

- Süleyman, diye fısıldadı, Süleyman çelebi, Yıldırım Bayezid Han'ın en büyük oğlu! Yanında vezir-i âzam Çandarlı Ali Paşa ile yeniçeri ağası Hasan Ağa da var! Kaçıyorlar! Savaş ne oldu? Hâlbuki Çelebi Süleyman, Osmanlı ordusunun sol kanadına kumanda edermiş!

Kendisi de daha fazla oyalanmasa mıydı acaba? Şu tozların yeni çöktüğü yoldan uzaklaşsa mıydı? Yahut evvelce de düşündüğü gibi kır atı bırakıp aşağıya, savaş yerine inse, olup biteni iyice anlarsa mıydı?

Hiç birisini yapmadı. Semerin yanındaki torbadan bir kara somun çıkardı, bıçağıyla kesip ağzında gevelemeye başladı.

Kır at ona garip garip baktı. O zaman kara somunun bir parçasını hayvanın ağzına zorla soktu.

Her ikisi de susamışlardı. Bu sefer heybeden matarasını çıkardı. Kan gibi ılık suyu avucuna döktü, kır ata yalattı, birkaç yudum da kendisi içti.

Kayaya oturduğu vakit, hâlâ kararsızdı. Yapacak başka bir işi yokmuş gibi aşağıdan gelen feryat ve homurtulara kulaklarını tıkayıp ikindi sonrası bozkır güneşinin dağlardaki izlerini taradı. Yine de düşünmek ihtiyacıyla kıvranıyordu. Çilli yüzü güneşin söndürdüğü gözleri, çelimsiz vücudu, sıcaktan çatlamış derileri, ona sanki düşünmekten ziyade uyu der gibiydi.

Tekrar nal sesleri duydu... Yediği kara somundan olacak, kır at birkaç adım attı. Kır atın bu sefer buralarda oyalanmak niyetinde olmadığı anlaşılıyordu.

Gelenler Timurlular da olabilirdi; o zaman savaşın sonu demekti bu! Timur askerleri onu görürlerse belki de ezip geçerlerdi.

Bin kadar atlı belirdi. Hepsi de, hayvanlarının üzerine eğilmişler, doludizgin tırmanıyorlardı dağ yollarını.

İkinci, akşama dönüyordu. Genç adam, atlıların en önünde giden üç kişiyi çoktan tanımıştı!

- Çelebi Mehmet, dedi. Yıldırım Bayezid Han'ın küçük oğlu. Sağındaki Bayezid Paşa; şehzadenin lâlâsı. Solundaki ise Hacı İvaz Paşa! Tokatlı, Kazovalı Hacı İvaz Paşa!

İşte şimdi kaçmak, gizlenmek istedi. Şu çıplak tepelerde onu saklayacak kayalardan başka hiçbir yer yoktu. Sadece kır atın arkasına geçti, sırtını çevirdi:

- Hacı İvaz Paşa! Şurada bir acaip kişi görürüm! Bak hele kim ola? Bizi tehlikeye salmasın!

- Başüstüne beyim!

Hacı İvaz Paşa dizginleri kastı, bir solukta atından atladı. Kılıcını çekip koştu.

- Kimsin sen, ne oyalanırsın orada?

Genç adam cevap vermedi. Kır atın arkasına gizlenmek de boşunaydı. Yüzünü çevirdi, çökük omuzlarını zorla dikleştirmeye çalışarak gelene baktı.

Hacı İvaz Paşa, hemen onun yakasına yapıştı. Fakat fazla bir şey sormadı, hayreti, heyecanı arttı, hatta sesi titredi.

- Sen! Sen ha! Ölmedin mi, yaşıyorsun demek?

Genç adam, Hacı İvaz Paşa'ya yine cevap vermedi. Kıpırdamıyordu, duygusuz, sönük ve güçsüzdü...

Hacı İvaz Paşa onu silkeleyerek bıraktı. Geri dönerken:

- Git buradan, dedi, hemen git... Yıldırım Bayezid Han yenildi; dayanmak mümkün değil! Tatar atlarının altında ezilirsin! Lânet olsun sana. Bir daha karşıma çıkma.

Hacı İvaz Paşa hem asker, hem de mimardı. Cesareti ve zekâsı kadar geniş bilgisi de vardı. Ahilerdendi.

Amasya Valiliği yapan Çelebi Mehmet'in yanında hizmet görürdü. Onun en büyük yardımcısı ve en sadık dostuydu.

Çelebi Mehmet henüz ondört yaşında olmasına rağmen, bu Çubuk Ovası Savaşı'nda merkezde, babasının gerisinde ihtiyat kuvvetlerinin başında bulunuyordu.

Yıldırım Han, Timur'un karşısına beş oğlunu da yanına alarak çıkmıştı.

İşte Süleyman Çelebi ile Mehmet Çelebi kaçmışlardı. Mustafa, İsa ve Musa Çelebiler ne olmuştu acaba? Onlar babalarının yanında mı bulunuyorlardı hâlâ?

Yıldırım'ın en küçük oğlu Kasım, Bursa'da kalmıştı; çok ufaktı zira. Diğer bir oğlu Ertuğrul Çelebi ise daha evvel ölmüştü! Kadı Burhanettin'le çarpışırken.

Genç adam gözlerini kırptı, gittikçe moraran göğe baktı. Sanki bilemediği bir kuvvet onu buraya mıhlamıştı; adımlarını güçlkle atıyordu.

Timur, Osmanlılarla savaşa girerken ordusunun ardını Elma Dağı'na dayamış, sol tarafına Ankara Kalesi'ni almıştı. Sağ yanını da Esenboğa önlerine düşüyordu.

Bayezid ise karargâhını Melekşah köyüne kurmuştu. Sağ yanını Mire Dağı eteklerine, sol yanını da Çubuk Çayı'nın vadisine dayamıştı.

Başlangıçta Çubuk Ovası her iki ordunun önlerindedi. Orta yerde Çubuk Çayı sessizce akıyordu.

Şimdi ne haldeydiler acaba? Muhakkak birbirlerine girmişlerdi; kimin nerede bulunduğunu bulup çıkarmanın imkânı yoktu herhalde...

Genç adam, çilli yüzünü bir kere sıvazladı. Çatlak dudaklarını diliyle ıslattı.

Kır atın eğeri yoktu; onun yerine güçlkle bulduğu bir semeri koymuştu. Hayvanın üzerine ağır ağır çıktı. Fakat kır at yürüyemedi. Hayvandan indi, dizginlere yapıştı,

çekmeye başladı. O zaman kır at sahibinin arkasından gitmeye başladı.

Karanlık çöküyordu. Bozkır, dağlar, tepeler büsbütün çıplaklaşıyor, büsbütün boşalıyordu.

Yıldırım Bayezid Han gerçekten yenilmişse bundan sonrası ne olacaktı? Hâlbuki Osmanlı nasıl da kuvvetlenmişti. Hemen hemen Anadolu'daki diğer Türk beylerini Yıldırım Bayezid Han birleştirmiş, Osmanlıya katmıştı.

Karadeniz sahillerindeki Sinop ve Samsun Çandarlıoğulları'nda; Trabzon, Pontus İmparatorluğu'nda; Maraş, Adana, Antalya Memlûk Devleti'nde kalmak şartıyla Osmanlı'nın hududu Anadolu'da Erzincan'a kadar dayanmıştı.

Karamanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Eşrefoğulları, Germiyanogulları, Saruhanoğulları hep Osmanlı'ya katılmıştı. Anadolu Selçuklu Devleti ise çoktan çöküp kaybolmuştu.

Şimdi ne olacaktı? Belki de Bayezid Han yenilmemişti. Son anda zaferi kazanmanın yolunu bulmuştu! O zaman şu kaçan çelibiler babalarının yüzüne nasıl bakarlardı?

Hiç olmazsa Bayezid Han ölmemeliydi, kurtulup bir yere saklanmalıydı. Nasıl olsa ileride bu yenilmenin acısını Timur'dan çıkarırdı.

Evet, en önemlisi Bayezid'in şu anda nerede ve ne yapmakta olduğuydu! Fakat birden dağ yamaçlarını öyle bir uğultu kapladı ki, genç ve çelimsiz adam kendi kendine daha fazla sual soramadı.

Evvelâ kır at tökezledi, sonra sahibinin elinden kurtuldu; son gücünü harcaııp çifteler savurarak yoldan uzaklaştı, kayalara, bodur ağaçların ardına kaçtı.

Çelimsiz ve çilli adam ise kendisini yere güç attı, yüzükoyun yattı.

Atlılar geçiyordu; sayılamayacak kadar çok binlerce atlılar, Timur'un askerleri. Kalkanlarını asmışlar, mızraklarını uzatmışlar, taşları bile sökerek, ellerindeki meşaleleri sallayarak Bursa istikametine doğru uzaklaşıyorlardı.

Başlarında Timur'un torunu Mirza Mehmet Sultan vardı. Diğer torunu Ebubekir Mirza, Emir Cihanşah, Emir Süyüncük, Emir Şeyh Nurettin de bu Tatar atlıları arasındaydı.

Genç adam bu kumandanların hepsini tanırды; Semerkant'ta çok görmüştü...

İyice belli olmuştu şimdi; Bayezid Han gerçekten yenilmişti. Timur'un torunu binlerce atlıyla kaçanları kovalıyordu.

Zaten etrafta birtakım hışırtılar, kıpırdanmalar da seziliyordu. İnllemeler, fısıltılar, ayak sesleri de vardı...

Gelecek tamamen karanlıktı. Osmanlı dağılmıştı. Şehzadeler bile başlarının derdine düşmüştü. Tatar askerleri, tâ Semerkant'tan buralara kadar gelen Tatar askerleri, Anadolu'da kim bilir neler yapacaktı? Onları hangi kuvvet durdururdu?

En başta Ankara yakılıp yıkılacaktı! Ankara'da Ahiler otururdu! Ankara kalesi beyi Yakup Bey dayatsa bile sonuna kadar Timur'la baş edemezdi!

İçi burkuldu. Sanki koruk yemiş gibi dili, midesi ekşidi... Düşünmek de faydasızdı, oyalanmak da. Ona, Hacı İvaz Paşa:

- Git buradan, demişti, hemen git!

Keşke Hacı İvaz Paşa'yla karşılaşmasaydı; doğrusu bunu hiç istemezdi.

Ense tarafı bir parmak girecek kadar delinmiş külâhını yerden alıp saçsız başına geçirdi. Kır atın düşürdüğü semerle heybeyi omuzladı. Kır atı bulmak için bodur ağaçlara doğru yürümeye başladı...

Bursa

AYNI YILIN, 1402 yılının Eylül ayıydı. Uludağ'da epeyce soğuk vardı. Rüzgârın sürüklediği sisler ağaçları, yamaçları, dereleri kaplıyor, bir süre oyalandıktan sonra dağılıyordu.

Dağın tepesinde yer yer beyazlıklar göze çarpıyordu. Geçen kıştan kalan kar kümeleri, yazın sıcağına dayanmış, erimemişti.

Kır at neşeli ve keyifliydi. İlerden gelen bir su sesine doğru adeta koşarcasına ilerliyordu.

Çamlar burada başka türlü renklenmişti. Tabiatta ne kadar da çok yeşil vardı.

Kır at birden sahibini beklemeden uzaklaştı. Yeşiller ve su sesi onu çekip götürmüştü.

Bir yörük geçiyordu. Genç adam:

- Uğurlar ola, dedi.

Yörük durdu, genç adama dik dik baktı. Hiç de keyifli görünmüyordu:

-Eyvallah, diye cevap verdi.

- Buraya ne derler?

- Nireye?

- Şu ağaçların, şu kayaların, şu suyun aktığı yere?

- Dombay çukurudur orası! Nidecan?

- Hiç! Güzel yemiş!
- Yoksa karnın mı aç?
- Yoo! Tok, çok tok!

Yörük genç adamı tekrar süzdü. Beğenmemiş, gözü tutmamıştı. Onun çilli yüzü, zayıf ve çelimsiz vücudu, çatlak ve yarık dudağı hiç de hoş gözükmüyordu.

Adamın çarığı da patlamış, kaytanları da çözülmüştü. Kirpiklerine toz dolmuştu.

Yörük başını salladı, geri döndü, seslendi:

- Hey kancı! Kancı! Çomaça bir parça peynir kat da getiriver! Şu garip yesin!

Yanlarına bir çoban köpeği havlayarak sokuldu. Yörük onun başını okşadı:

- Ülen, dedi, ne üren durun? Hadi yürü, itliğin tutma-sın!

Köpekle beraber uzaklaştı... Biraz sonra ak yazması başında, eteği belinde, ayağı çıplak, yüzü açık, genç bir kadın geldi. Elinde kıvrılmış bir yufka ekmeği vardı; içi peynir doluydu.

- Yi bakalım, yi; doymazsan yine veririm. İyice kuru-muşsun! Ne kadar da kavruksun sen; yetim mi büyüdün?

Genç adam cevap vermedi, sadece çomacı aldı. Gözle-rini kırıştırdı, ağzını çarpıttı. Sonra bir hamlede yufka ekmeğinin büyük bir kısmını ısırdı, çiğnemedен yuttu.

- Eksik olma, dedi.

- Nireye giden?

- Kır ata bakayım, gözden kayboldu!

- Hele bir oyalan; ihin burda bizim oba! Zabanan çocuk gölüğünen seni istediğın yere kadar iletir. Meraklan-ma; atın heç bir yere gitmez. Zaten bir iki güne kalmaz biz de göç ederiz.

- Neden?

Yörük kadını başına kaldırdı. Çam ağaçlarının yanında onlar kadar uzun, fakat kırmızı çiçekli başka bir ağacı gösterdi:

- Aha, dedi, “Yörük-kovan” meyva verdi, bu ağaç açılınca biz yaylalardan çekiliriz! Ardından soğuk basar! Bir de hiç rahatımız kalmadı dağda! Bursalı, evini damını bırakıp ebesini, bacısını, kancısını, çocuğunu yanına alıp Uludağ’a fırladı. Çamların, kayaların altı hep herif dolu. Hattâ bazıları korkularından daha da okarı çıkarlar!

Genç adam çomacı bitirmek üzereydi. Al yanaklı Allah’tan sürmeli gözlü yörük kadınına bakmadan söylediklerini dinliyordu.

-Sormuyon? Neden kaçır şehirli dağlara? Heç meraklanmadın mı?

Genç adam son lokmayı da yuttu, içmek için etrafında su aranırken:

- Biliyorum, dedi. Timur’un adamları Bursa’yı basmıştır.

- Heya! Türkistan’dan gelmiş o topal! Osmanlıyı yenmiş! Önüne çıkanı kovalamış, ne gölük konmuş ne davar bırakmış, emlik, oğlak, çebiç dimemiş hepsini kesmiş, eğsi etekleri sürüklemiş, herifleri doğramış. Bursa’yı yakmış, yıkmış!

Çilli adam, hâlâ etrafında su aranıyordu. Doğrusu dili damağına büsbütün yapışmıştı.

- Be herif! Söylediklerimi duymayon mu, olana, bitene acımayon mu?

Kavruk adam, ilerdeki suyun sesini hiç bu kadar istekle dinlememişti. O suya başını soksa, evvelâ kirpiklerini yıkasaydı. Alt dudağının ortasındaki yarık kaybolmasa bile sakalsız, bıyıksız yüzündeki çatlaklar daha fazla gerilmezdi, midesi, barsakları kurumaktan kurtulurdu.

- Sana söylüyorum; heç beni dinlemeyon mu?

- Dinliyorum!

- Ne didim?

- Bursa'yı yakmış, yıkmış, dedin!

- Heya! Çarpışanlar ölmüş! Hele Hatma diye bir avrat var, bir yıl evvel elin olmuş, erini gözünü önünde doğramışlar. Komşular zor kaçırmışlar kancıyı; geldi de bizim çadırda doğurdu. Nur topu gibi bir yumurcak, etrafına fıldır fıldır bakar durur!

Genç adam dikleştii, genç adam bir an suyun sesini duymaz oldu. Farkına varmadan yörük kadınının bileğine yapıştı.

- Ne dedin, dedi. Fatma mı dedin? Gelin mi olmuş? Nerede, nasıl? Götür onun yanına beni, götür!

Yörük kadını evvelâ şaşırđı, sonra silkindi. Öyle güçlü kuvvetliydi ki, genç adamın elinden bileğini kurtarmakta güçlük çekmedi.

-Deli, dedi, zabıtmış bu! Elin avradını görüp ne edicen?

Genç adam ona cevap vermedi; koşmaya başladı. Bir çukuru atladı, kurumuş birkaç dal parçasını beraberinde sürükledi, yol kenarındaki ayı izlerini çiğnedi. Kayaların üzerinden seke seke akan, bazen daralıp bazen yayılan küçük ırmağın kenarında üç çadır görünce durdu.

Kır at ilerdeydi; semeri, heybeyi çoktan fırlatmıştı. Yanına iki merkep sokulmuştu. Sekiz on keçi tomurcukları kemiriyordu.

Obada erkek gözükmiyordu. Dört kadın su kenarında ellerindeki tokmaklarla çamaşır dövüyorlardı. Donsuz çocuklar suya girmişti.

-Hey Dudu! Hey Dudu! Tut şu herifi! Hatma'yı görmek ister, Hatma elini!

Kadınlar çamaşırplarının başından kalktılar...

Genç adam yolunun kesileceğini anladı; sağa doğru kaydđ, ortadaki kara çadırın perdesini kaldırıp içeriye

daldı. Çadır ufaktı, buradaki yörükler fakir olmalıydılar. Ne süslü eşyaları, ne halıları vardı.

Köşeye bir yatak serilmişti; içinde genç bir kadın yatıyordu. Yatağın yanında küçük bir beşik sallanıyordu.

Genç adam baktı, gördü ve yüzünü ekşitti.

Geri dönüp çadırdan çıkınca, çok yaşlı, beli kamburlaşmış, elindeki sopaya dayanan bir adamla karşılaştı.

Kadınlar ihtiyarın arkasında duruyorlardı. Çocuklar sudan çıkmışlardı.

-Ne ararsın?

-Hiç! Bir şeyinizi çalmadım.

-Ne ararsın?

-Kadına baktım, lohusaya baktım!

-Neden?

-Şeyden. Bir kız kardeşim vardı, adı Fatma'ydı. İki yıl evvel kaybetmiştim onu! Sandım ki! Değilmiş!

İhtiyar bir an gözlerini kırptı. İçinden geçenleri okumak istercesine genç adamı süzdü, sonra geri döndü:

-Hem yalan, hem de doğru söyler, dedi, ilişmeyin! Zeba dek oyalansın, konuğumuz olsun! Neredeyse bizim oğlan da gelir.

Kadınlar geri döndüler; o zaman ihtiyar, biraz evvel genç adamla konuşan yörük kadınına seslendi:

- Elin, Ayşe elin!

- Buyur buba!

- Yabancı'nın altına kilim sürün, önüne azık koyun, bir bakraç ayran getirin. Atına bakın. Çamaşırlarını yıkayın. Temiz çamaşır verin.

- Başım üstüne buba!

Genç adam durgundu, genç adam sakindi, genç adam düşünceden uzak görünüyordu. Yine de onun bir üzüntüsü vardı. Belki de yaptığı hareketten utanmıştı. Durmadan kirpiklerini kırpyordu, tozlu kirpiklerini! Nasıl

davranması gerekliydi? Yürüyüp gitmesi mi, oturup kalması mı?

Kendisine yol gösteren ihtiyara bakmamaya çalışarak birkaç adım attı, fakat fazla ilerleyemedi, mihlanmış gibi durdu. Çünkü çamların arasından Timur'un iki askeri belirmişti. Atlarından inmişlerdi; obadakilere bakıyorlar, sırtıyorlardı.

İhtiyar yörük irkildi. Çocuklar analarının eteklerine yapıştılar. Gelin Ayşe ise diz çöktü.

Timur'un, daha doğrusu Timur'un torunu Mehmet Sultan'ın askerleri şimdi annelerinin eteğini çeken donuz çocuklara bakıp dizlerini döverek kahkahalar atıyorlardı.

Genç adamın gözleri karardı; hafızası bir anda iki yıl evveline gitti:

İki yıl önce Timur Sivas'ı kuşatmıştı. Şehzade Süleyman şehri bırakmış, yardıma gelen Şehzade Mehmet, Timur'un öncü kuvvetlerine Kayseri'de yenilip geri çekilmişti.

Kuşatma tam on sekiz gün sürmüştü.

Sivas kalesi, üç taraftan su ile dolu derin hendeklerle çevrili olduğu için, Timur'un askerleri batı yönünden saldırıya geçmiş, sekizbin lâğımcı gece gündüz durmacasına lağım kazıp surları çökertmişti.

Daha fazla dayanmanın imkânı olmadığı anlaşılınca kale muhafızı Malkoç Mustafa Bey, Timur'un huzuruna çıkmış, Timur da ona, kayıtsız şartsız Sivas teslim edildiği takdirde hiç kan dökülmeyeceğine dair söz vermişti.

Buna rağmen dört bin kale muhafızı diri diri toprağa gömülmüş. Sivas halkının, başlarına *Kur'an* koyarak yalvarmak için gönderdikleri bin kadar küçük çocuk da atlara çiğnetilmişti. Daha sonra şehir yağmaya başlanmış, evler yakılmış, kadınlar kaçırılmış, genç kızlar göz önünde kirletilmişti...

Timur o zaman, şimdi bu askerlerin yaptığı gibi, dizlerini döverek kahkahalar atmıştı.

Böyle idi, iki yıl evvel böyle olmuştu; bin çocuk atlara çiğnetilmiş, kadınlar kaçırılmış, genç kızlar kirletilmişti.

Bundan sonra Timur, Anadolu'nun içlerine girmeye cesaret edememiş, geri dönmüştü. Belki de büyük bir hırsa kapılarak Yıldırım Bayezid'in arkasından gelmesini beklemişti.

Genç adam ayılmaya çalıştı; gözlerini kırptı, çilli yanağındaki birkaç damla teri parmaklarının arasına aldı.

-Sefa geldiniz! Buyurun! Şöyle geçin!.. Ayranımızı için!

Timur'un askerleri, ihtiyar yürüğü duymadılar bile. Şimdi gülmelerini kesmişler, av kıstırmış tazı hırsıyla kadınlara ağızları sulanarak bakıyorlardı. Koyun derisinden yapılmış tüylü börklerini alınlarının ortasına kadar oturtmuşlar, zırhlarını parlatmışlar, mızraklarını yere saplamışlardı.

Genç adam iki yıl evvel Sivas'ta Timur'un böyle mızraklı ve zırhlı birçok askerini görmüştü. İmdat sesleri kulaklarında çınlarken bir karanlık âleme gömülmüş, gözlerini açtığı zaman da kendisini bir çukurda bulmuştu!

- Çeriler! Konuğumsunuz! Elimizden gelen hizmeti yaparız! Hele biraz dinlenin.

Tatar askerleri birbirlerine bakındılar; dudaklarındaki çizgiler yanaklarına doğru yayılırken kendi kendilerine sordular:

- Ne der bu bunak?

- Ne der?

- Hiç!

- Bilmem!

Dombay çukurunda hava oldukça serindi, küçük ırmağın suyu durmadan şırıldayarak akıyordu. Merkepler

oynaşıyordu. Kır at hayatından memnundu. Gelin Ayşe ayağa kalktı. Hemen genç adamın elini tuttu:

- Yaban, dedi, yaban! Çerileri heç gözüm tutmadı. Bubama bir kötülük yaparlar. Herifle çocuk da yok burada. Sen ersin; koru bizi!

- Ben er miyim?

- Heya!

- Koruyayım mı sizi?

- Heya!

Genç adam yine gözlerini kırıştırdı. Beynine siyah bir bulut üşüştü, karardı etrafı...

Sonradan duymuştu; Sivas kalesi muhafızı Malkoç Mustafa Bey, Timur tarafından salıverilip Yıldırım'ın yanına vardığı zaman Osmanlı padişahına Timur ordusunun gücünden bahsetmiş, onunla savaşa girmemesini söylemişti.

Yıldırım ise acı acı gülmüş:

- "Malkoç Bey," demişti, "sen Topal'dan yılmışsın! Bunca insanı, hususan çocukları çukurlara doldurup üstüne toprak örterek öldüren bir zalim ile anlaşmak nice olur?"

- Sürün!

- Sürün!

Tatar askerleri haykırıyordu. Bu onların savaş narası, saldırı emirleriydi.

İhtiyar yörük önlerine geçti, elindeki sopayı havaya kaldırdı:

- Etmeyin, dedi, çeriler yapmayın! Size bir kötülüğümüz dokunmadı. Ben sağ kaldıkça avratlarıma, sübyanlarıma el sürdürtmem!

- El sürdürtmezmiş! Ne tombul çocuklar, ne dolgun kadınlar!

- Sürün! Durman, sürün!

Kadınlar bağırmaya başladılar, çocuklar gözyaşlarını tutamadılar, gelin Ayşe büsbütün yalvardı:

- Yaban! Oyalanma! Kılıcını çek, koru bizi...

- Kılıcım yok!

- Öyleyse bir sopa al şuradan, vur kafalarına, bubamın önüne geç!

- Babanın önüne mi geçeyim?

- Heya; kulun olduğum yaban!

Fakat genç adam yörük kadınına daha fazla dinlemedi. Hemen geri döndü. Kır at ileride keyifli keyifli etrafına bakınıyordu; galiba askerlerin besili atlarını görmüştü. Kır at genç adamı şu dinlenmiş haliyle, buradan çabucak uzaklaştırdı.

İlerledi, evvelâ heybesini aldı. Semere doğru uzanırken tok bir ses ve bir inilti işitti. Başını hafifçe çevirdi, ihtiyar yürüğün yere serildiğini, askerlerin onu çiğnemekte olduğunu gördü.

Kadınların feryadı su sesini bile bastırmaya başlamıştı. Artık, burada daha fazla oyalanamazdı...

Semeri sırtlarken bir nara duydu; titredi, olduğu yerde kaldı...

- Durun hele topalın itleri! Sahipsiz mi buldunuz köyü?

Çamların arasından sırtında cebesi, başında beyaz keçeden yapılmış tülbent sarılı börtü, elinde kılıcı, bıyıklarına birkaç tel ak düşmüş, kaşları gözlerini örtecek kadar kalın, bir adam belirmişti.

Timur'un askerleri onu gördüler ve yine hep birden bağırdılar:

- Sürün!

- Osmanlıya sürün!

Askerler atıldılar. Kılıçlar inip kalktı. Fakat çarpışma uzun sürmedi. Askerler parçalanan zırhlarını tuttular,

dizlerinin üzerine çöktüler, sonra yerde kıvranmaya başladılar...

- Allah kahretsin; şu ihtiyar yörük öldü ise kıyamete kadar yanarım! Hey başıbozuk! Ne oyalanırsın orada? Gel yardım et bana; yörüğü kaldırıp yatağına yatıralım.

Genç adam, heybeyle semeri yere bıraktı, ağır ağır yaklaştı.

- Kimsin sen? Neden yardım etmedin obaya?

- Hiç, gücüm yetmez ki!

- Derviş misin?

- Derviş mi? Şey... Evet, dervişim ya!

- Babaîlerden misin?

- Evet doğru! Babaîlerdenim!

- Yoksa ahi misin?

- Yok, yok! Babaîyim!

- Dur bakayım; ben seni tanıyacağım galiba!

Genç adam telaşlandı; ihtiyar yörüğe doğru yürümeye başladı.

- Acele etme, tanıyacağım seni, bir yerde görmüşlüğüm var!

- Nerede göreceksin? Ben şehre bile inmem ki! Dağlarda, kırlarda dolaşırım hep!

Yörüğü kaldırdılar, kara çadırlardan birinin içine yatırdılar. Gelin Ayşe çırpınıyor, diğer kadınlar için için ağlıyordu.

- Yaşayacak bacı, yaşayacak! Sen onun elini yüzünü temizle... Biz daha buradayız; bir çaresine bakarız elbet!

- Sağol yiğidim! Er kişiymişsin; bu el gibi ürkek değilmişsin. Ulen topal; enar olsun, bunu ben sana koyarsam. Allah bana komasın!

- Erkekleriniz yok mu sizin?

- Var, var ya...

- Neredeler?

- Diğer obalara gittiler; göç ne vakit diye, öğrenmek için.

Gelin Ayşe'yi çadırda bırakıp dışarı çıktılar.

Evvelâ konuşmadılar. Bir taşın üzerine oturup ırmağı seyre başladılar. Kadınların hepsi içeri girmişti, çocuklar çadırın yanına sokulmuştu.

Genç adam hemen başını çevirdi; çarıklarını seyre başladı. Bu çarıklar daha fazla dayanmazdı; bir yerden yenisini bulmak gerekti. Ama nasıl? Farkındaydı; gayet pis kokuyordu. Yıkanması da lâzımdı. Fakat bunların hiç birisini yapamazdı; en iyisi buradan kalkıp gitmekti.

Belki de birazdan başka Timurlular da gelirdi; karınca gibi üşüşürlerdi. Hem şu yanındaki cebeli, kılıçlı Osmanlı onu rahatsız ediyordu.

Böyle bir durumda insan ne yapardı, ne düşünür, nasıl davranırdı?

İnsan düşünmeden edemezdi; konuşurken bile düşünürdü bazen. Fakat çok zaman kişi düşündüğünün bile farkına varamazdı. Bomboş olduğu, heyecanlarının yükünü hissetmediği zamanlarda yahut olayların altında ezildiği sıralarda kişi duygulanamazdı, sadece davranışlarının esiri olurdu. Yemek yer, uyur, kaçır veya hayvanlaşırdı.

Kımıldamadı, yeni farkına varmış gibi çarığının çözülen kaytanlarını bağlamak için eğildi.

- Adın ne senin?
- Benim mi?
- Senin?
- Gün!.. Gündoğdu! Hangisi olsa, olur!
- Kaç yaşındasın?
- Yirmi beş kadar!
- Ne ararsın Uludağ'da?
- Hiç! Hani! Dolaşırım, dolaşırım dedim ya...
- İşin, gücün yok mu?

- Yok!

- Öyleyse benimle gel; seni at uşağı yapayım. Belki başka işler de görürsün. Hem karnın doysun, hem de milletine faydan dokunsun.

Gündoğdu düşünmedi bile, hemen ayağa kalktı, heybesiyle semere bakındı:

- Ben gidiyorum, dedi.

- Nereye?

- Bilmem! Bir yere giderim, gezerim...

- Söylediklerime cevap vermedin.

- Yapamam, ben iş güç yapamam; canım sıkılır. Çelimsizim de; yorulurum sonra!

Cebeli adam da ayağa kalktı; Gündoğdu'yu omuzundan kavradı, ona tepeden aşağıya doğru hiddetle baktı:

- Sersem, dedi, seni Bakacığa götürüp uçurumdan aşağıya atmak gerek. Hissiz, duygusuz, meraksız herif! Adımı bile sormak aklına gelmedi. Kim olduğumu bile bilmiyorsun!

- Sormadım! İsterse kendisi söyler dedim, sormadım.

Gündoğdu'nun çelimsiz haliyle karşısındakinin heybetli vücudu ne kadar da tezat teşkil ediyordu? Adam çok kuvvetliydi; parmakları Gündoğdu'nun omuzlarına gömülmüştü; sanki omuz kemiklerini kıracaktı.

Bir süre böyle durdular. Sonra adam onu bıraktı, hattâ itti. Gündoğdu birkaç adım geri gitti:

- Sen Türk değil misin?

- Türküm!

- Oğuzlu, Kayılı değil misin?

- Kayılıyım!

- Öyleyse böyle sersem sersem nasıl dolaşıyorsun? Allah kahretsin... Senin gibileri ateşe atıp yakmalı! Timur bunca yiğidi öldürür de kendisine bile hayrı dokunmayan böyle sersemeleri neden sağ bırakır? Babaî imiş üstelik.

Gündoğdu sendeledi, elini yüzünde gezdirdi. Büsbütün sararmıştı. Çilleri iyice belli oluyordu. Alt dudağındaki yarık daha da genişlemişti sanki!

- Ne uğraşıyorsun benimle? dedi. Hemen gidiyorum. Başımın derde girmesini istemem. Şu Tatarların arkadaşları gelir. Gücüm yok, dermanım yok, uğraşamam. İstersen sen de savuş; nene gerek?

Cebeli adamın bıyıkları kıpırdadı, hiddetinden gözleri alabildiğine açıldı. Yaralıydı, vurulmuş gibiydi. Üzüntüsünü saklayacak kadar bile kendisine hâkim değildi:

- Hepsini teker teker temizledim, diye bağırdı. Allah kahretsin! Bunlar Timur ordusunun döküntüleri. Dağda başka Tatar kalmadı. Dinle beni budala; bana Tuğrul Alp derler. Amasya'dan gelirim. Şehzade Çelebi Mehmet'le beraberim. Türk dağıldı. Türk parçalandı. Osmanlıyı kurtaracak, Osmanlıyı birleştirecek tek insan Çelebi Mehmet'tir. Bursa'nın durumunu, Timur'un yaptıklarını öğrenmek için yola çıktım. Sultan Bayezid topalın elinde esirdir; onu kurtarabilirsek şayet tekrar devletin başına geçiririz. Yıldırım Han'la birlikte şehzadelerden Musa Çelebi ile Mustafa Çelebi de esir oldular. En büyük şehzade Emir Süleyman kaçıp Bursa'ya geldi, en küçük kardeşi Kasım Çelebi ile kız kardeşi Fatma Sultanı ve hazinenin bir şeyler alıp hiç oyalanmadan Rumeli'ne geçti. Edirne'ye yerleşti. Şehzade İsa Çelebi'nin de kaçtığı sanılıyor da şu anda nerede bulunduğu iyice bilinmiyor. Timur on gün kadar Ankara'da oyalandıktan sonra ordusuyla birlikte Anadolu içlerinde ilerlemeye başladı. Şu anda Kütahya'dadır. Bursa'yı yağma eden torunu Mehmet Sultan ile Ebûbekir Mirza hazinenin tamamını, Yıldırım Bayezid Han'ın Sırp asıllı karısı Olivera'yı, padişahın diğer iki kızını, daha birçok esiri Timur'a gönderdiler. Bayezid Han'ın damadı Emir Sultan, Şemsettin

Mehmet Molla Fenârî, Şemsettin Cezerî gibi aydınları da götürdüler.

Tuğrul Alp sustu, boğulacaktı sanki. Tamamen kendisinden geçmişti. Belki de ne dediğinin, niçin bağırdığının farkında değildi. Karşısındakinin kimliğini de unutmuş olacaktı. Büyük bir üzüntünün altında ezildiği anlaşılıyordu. Gündoğdu ise tamamen hareketsizdi. Yine heycansız, yine uygunsuz görünüyordu. Yalnız yüzündeki sarılık bir türlü geçmemişti.

Tuğrul Alp, kınından yarıya kadar çektiği kılıcını tekrar yerine sokarken:

- Allah kahretsin, dedi, uyuz herif; seni adam sanıp da konuşuyorum. Sana işin doğrusunu söyleyeyim mi? Ben Kütahya'dan geliyorum. Amasya'dan, Çelebi Mehmet'in emri ve Bayezid Paşa ile Hacı İvaz Paşa'nın da uygun görmesi üzerine Sultan Bayezid Han'ı kurtarmaya gittik. Padişahın bulunduğu otağa doğru yeraltından lağım kazmaya başladık. Tam güneş doğacağı sırada lağım bitmek üzereydi. Allah kahretsin; bir taş kaydı, ufak bir çöküntü oldu. Padişahı bin Tatar askeri koruyordu. Derhal işin farkına vardılar, üzerimize üşüştüler. Çoğumuz kurtulamadı. Bundan sonrasını bilmem; Yıldırım Bayezid Han'a ne yaparlar? Sen hâlâ sürün Gündoğdu denen budala! Timur Karamanoğlu Sultanzâde Mehmet ve Alâeddin Ali beylere eski ülkelerini iade etti. Karamanoğlu Mehmet Bey Yıldırım'ın yeğeni olduğu halde Osmanlıları hiç sevmez. Şimdi Karaman Beyliği'nin sınırları da genişletildi. Konya'dan başka Akşehir, Kayseri, Sivrihisar Karaman toprağı oldu. Teke, Aydın, Saruhan, Germiyan, Mentеше beylikleri de Timur'a bağlı kalmak şartıyla Osmanlı'dan koptu. Allah kahretsin; sen uyu hâlâ. Durma öyle, Türklüğe biraz yararın dokunsun. Elinden hiçbir şey gelmese de bize haber getirip götüremez misin?